

Hammershaimb sum heimildarmaður . . .

Jóan Pauli Joensen

Í eini grein um V. U. Hammershaimb sigur Christian Matras, at árið 1843 var eitt av merkisárunum í lívi hansara, tí hetta árið hittust hann og Svend Grundtvig fyrri fyrstu ferð og vórðu vinmenn fyrri lívið.¹ V. U. Hammershaimb greiðir sjálvur frá hesum fundi í endurminningum sínum.² Samstarvið og vinalagið millum hesar báðar menn kom at fáa stóran týdning fyrri føroyskt mentanarstrev.

Tað lögna er, at sama árið sum Svend Grundtvig og V. U. Hammershaimb hittust, hittust eisini svenski fólkaminnisfrøðingurin Gunnar Olof Hyltén-Cavallius og V. U. Hammershaimb. Hetta hendi 18. juli 1843. Tað er av tilvild, at vit hava fingið kunnleika um henda fund.

Í stóru bók síni um Hyltén-Cavallius sigur Nils-Arvid Bringéus, at Hyltén-Cavallius á eini granskingarferð til Týsklands steðgaði nakrar dagar í Keypmannahavn, og her »fann hann ett par islandska och en färöisk student, som gav utförliga uppgifter om folketro och folksed i sina hemländer«.³

Skjalið, sum er grundarlagið undir hesum upplýsingum er funnið fram,⁴ og kann tann føroyski studenturin »Kandidat Hammershaimb«, sum hevur givið Hyltén-Cavallius

upplýsingar um føroyska pátrúgv, ikki vera annar enn V. U. Hammershaimb, sum eisini hevði nógv samband við íslendingar.⁵ Men Hyltén-Cavallius nevnið ikki í uppskrift síni, hvar hann hevur hitt V. U. Hammershaimb.

Hyltén-Cavallius hevði um hetta mundið sera stóran áhuga fyrri tí lægru gudalærni (Die niedere Mythologie). Her var tað vanlig hugsan, at pátrúgv var ein leivd av fornari heidnari trúgv, sum livdi sum minni í huganum á almúguni.

Hesin áhugin fyrri »Die niedere Mythologie« man vera orsøkin til, at hann bert hevur fingið V. U. Hammershaimb at greiða sær frá pátrúgv. Hann hevur eisini skrivað av tað, sum Jørgen Landt skrivur um pátrúgv í bók síni um Føroyar.⁶ Hesa bók hevur hann sæð inni hjá V. U. Hammershaimb.

Tað sum Hyltén-Cavallius skrivaði upp eftir V. U. Hammershaimb er hetta:

Kiøbenhavn, d. 18 Juli. Færøingen Kandid.
Hammershaimb Færøarne, d. 18 Juli 1843.

aska »Tora gengur« áskan kör.

Torustajnur (sing.) en sådan sten som faller ned når áskan går. Anses befria fr(ån) áskan.

De gamla trodde att åskans buller (dun) förorsakades af Torustajnar, som rullade emot hvarandra.

Månen kallas icke måne utan *Nottsól*.

Ljós. Vajtraljós, äro små ljus, blåaktiga, synas äfven i husen. Tros vara ett slags små, tums-långa väsen kallade *Vajttur* (Vættur) som bo i husen bringa lycka med sig. Ställa sig under husen. När folket lagt sig, komma de fram, laga sin mat på skorsten. När det finnes klammeri och svordom i huset fly de och taga välsignelsen med sig. De uppehålla sig serdeles vid kyrkogårdarne och kyrkan. De ha kläder som annat folk. De äro goda emot barnen. Han *Vajtur* (pl. *vajtin*) bär ljus i handen, kallade *Vajtraljós*.

— — —

dvørgur, pl. *dvørgar* (dvørgur) äro ett slags små folk, 1 1/2 aln höga, mörka i ansigten med röd hufva. De bo gerna i stora stenar, som kallas *dvørga steinur*, pl. *steinar*. Bo i sjelfva stenen, eller under den. Dvärgen kommer upp om aftnarna. De höras ofta smida i stenar »*nú smujar Dvørgurin*«. Echo heter *dvørga-mål* (dvørga maul).

Huldu-folk, motsvara dansk(ans) Ellefolk. Bo i stenar, men allmänligen i jordhögar.

Hulduhegjur. Deras/dräkt/ är vanligen grå. Deras vant, som annat folks. De drifva får och kor såsom annat folk. Kallas *Huldukujr* (pluralis), *Huldukigv* (singularis). Dessa kor äro större än andra. Får någon se dem och kasta stål öfver bli de stående. Endast en man som är *framsynter*, (i syne) kan se dem.

Korna gå och gräsa på ängen. Högarne öppna sig och äro såsom hus. Kunna då ses dansa och leka. De drifva fiskeri och kunna drukna såsom andra. Äro blott synliga blott för framsynta. De *Huldu-menn* hafva gerna älskog med qvinnor och vill förleda dem; men ej så med qvinnorna. De vilja och gerna ha små barn. Då säges: att »Huldumavurin hefur fjalt Badni« (fjalt, = skjult). När man tappar något och icke finner det, säges: *Hulda* hefur fjalt tä. Då sjunger folket en liten vers: *Hulda, Hulda, behalt tu täjt, gjev mäi mäit, täjt er äjt väkurt Lajka*. Denna stump skall sjungas 3 gånger. Hjelper då.

När barnen ligga i vaggan och modern skall gå ut ristas korss, eller signas öfver på det ej *huldan* (qvinnan) skall komma och taga den (rista kross eller signa).

Om *huldan* har ett barn, som har fel, eller är fjantet byter hon ut det emot ett människo-barn. En sådan bortbyting kallas *Bujtlingur*. De äro gerna tosiga, kunna ej växa, vanskapliga.

Om deras uppkomst berättas (både på Farö och Island) att Eva skulle visa vår Herre sina barn. Visade blott de vackraste, dolde de andra. Vår Herre sade då de må bli mjultä.

Nikur (necken). Ser ut som en häst. Bor i en insjö går på landet och gräsar. Han trækker folk till sig i sjön. En man tamde honom, fick honom att draga ofantligt stora stenar ned ifrån fjället. Byggde så en kyrkogård. Är farlig at komma när, ty han har dragningskraft och drager folk i sjön.

Sävarkvinna (sjö-qvinna) eller *Haffrú* eller *Haffrigv* liknar en människa ofvanför bältestället, nedtill fisk. Har långt utslaget hår, gult. Visar sig för stormen. När hon syns på

vattnet, söker folket att kasta något på henne, och skämma till, att hon inte sjunger. Få hon sjunga blir en förfärlig storm. När hon sjunger är det serdeles vackert; men farligt för stormen, som kommer, Hon är alldeles oskadlig. Skadar blott med sin sång.

Njarravöttur, en slags sjö-svamp.

Trödl äro stora. Bo uti bergsklyftor och hålor. — Visa sig nattetid efter solens nedgång. Äro mycket farligare än huldufolk. När kreaturen få bakdel förlamad, *Tröllriji*, då ha trollen ridit dem. Det i sär vid den tiden korna kalfva. Hindras genom att med en eldbrand sveda litet af håren längs hela ryggen och afskära något af svansen, som bortkastas.

Jättar (Jettur) omtalas blott i qväde.

Hämur (hamn), *Hamfer* (sv. hamn) om några människor berätta, att de stundom »ganga i Hamfer«, d.v.s. sy på 2 ställen på en gång. Det betyder at hon skall dö om ett år; dör hon ej inom dess blir hon mycket gammal.

Havmävrur, *Havmannen* omtalas föga. Är alldeles oskadlig. Sjunger icke. Är alldeles skallig på hufvudet. Naken. Ofvan människa, nedan fisk.

Sälhundarne Kópur, *Kópar*, *Selur*, äro människor en gång om året. Dansa då äro mycket dejliga. Lägga då sin hud af, dansa och äro glada. Gå på land. En man tog så huden ifrån en kópur honas hud. Fick henne till hustru. Fick flera barn. En dag glömde mannen sin nyckel i kistan. Qvinnan fann huden och försvann.

Marra. En människa som rider en annan. Vet sjelf ej derom.

Öde. Forla (forlög). Den bestämte skiæbne ifrån barnets födsel. — I qvädena lefva en hel mytologi, som är utdöd i Traditionen.

Genga attur. Wissa elaka människor gå tillbaka. Spöka. Skrämna folk.

Nikbrandur ar en flygande drake; men man känner ej någon förbindelse deremellan och necken. I den riktning, en sådan syns, kan man vänta en fångst, fisk eller hval.

Baldursbrå heter *Matricaria Maritima*.

Henda uppskrift er í sjálvari sær áhugaverd sum heimild um fœroyska fólkatrúgv. Spurningurin er so, um hesin fundurin 18. juli 1843 hevur ført annað við sær enn uppskriftina. Tað vita vit ikki. V. U. Hammershaimb nevnr ikki henda mann í endurminningum sínum, so helst hevur hann ikki havt størri ávirkan á V. U. Hammershaimb, hann var eisini eitt ár yngri enn Hammershaimb.⁷

Hyltén-Cavallius gjørdist ein av undan-gongumonnunum innan fólkalívsfrøði, fólka-minnisfrøði og orðsavning í Svøríki eins og Svend Grundtvig í Danmørk. Týdningin hjá V. U. Hammershaimb fyri fœroyskt mál og fœroyska mentan kenna vit. Hóast tað ikki ber til at vísa á annað samband millum Hyltén-Cavallius og V. U. Hammershaimb enn tað sum er nevnt her, so er tað kortini eitt lítið klípi at leggja aftur at granskingarsøgu okkara, at vísa á, at V. U. Hammershaimb sama árið hitti bæði Hyltén-Cavallius og Svend Grundtvig.

